

A világ dolgai között eligazodni

Iancu Laura
(1978, Magyarfalu) költő,
néprajzkutató, Velencén él,
József Attila-díjas

Fodor Pál: *Magyarság és bölcsészettudomány. Beszédék, esszék, interjúk, megemlékezések, vallomások (2011–2020)*, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2020.

Négy évszakban gondolkodó, négy égtájratervező parasztember módjára négy halmazba rendeztem a könyv olvasása során készített jegyzeteimet. De, talán azzal a vallomással kellene kezdeni írásomat, hogy: istenkísértésnek éltem a vállalkozást. Hetek óta (legalább három évtizede), június négy levegőtlenességében élve, éppen olyan könyv olvasásába fogni, amely Trianontól visszavezet Mohácsig, onnan ide, széduletesen veszélyes. A tragédiákhoz való viszonyomat illetően (is) megmaradtam édesanyám lánya: ha térdre rogni kevés a hit, leülök hát búsulni. (Nagy kár, hogy ezt az okos szócskát az uralkodó gondolkodás holmi szégyenfoltnak, anyajegyként arcunkra sütötte, hogy már az is irtózik tőle, kit nem sodor válságba sem Mohács, sem Trianon. Bút megélni, búsulni a legnemesebb dolgok egyike, amire az ember képes. Mert, amikor a teremtmény szemébe húzza kalapját, egyik kezével a másikba kapaszkodik, és hajléka küszöbére ül búsulni, nem tesz egyebet, mint az eszével gondolkodik, a szívével érez, a lelkét pedig a Teremtő színe elé küldi. Tudományos nyelven: komplex vizsgálatot véggez.) Kicsit úgy érzem magam, mint a gyászme-

netben a pap, kinek akkor is énekelni kell, amikor mindenki sír. De mit szóljon a történész, aki azt kérdezi magától: „Meddig maradhat ép lelkületű az az ember, aki napi tizenöt órában ilyen témákat [Mohács, Szigetvár, Várna, Rigómező stb.] kutat, vagy ilyenekről olvas?” Vállalkozásom egyéb szempontból is határsértő, lévén, hogy *néprajzkutató* írása volna egy remek *történelmi munkáról szépirodalmi folyóirat* olvasói számára. Erre csak a bölcsészek lehetnek képesek – jöhetne a vád, de legalábbis a nem minden epe nélküli megjegyzés. A Fodor Pál könyvében olvasottakkal felvértezettén bátran áthangolom a mondatot: Erre egyedül a bölcsészek képesek.

Az első halmazba a beszédék, esszék, köszöntések, megemlékezések, interjúk és vallomások azon mondatait gyűjtöttem, amelyeket meg kell(ene) tanulni. Kívülről. Meglehet, helyesebb volna mégis bevallani: ezek a szentenciák valójában feladatok. Nemzeti feladatok, utódaink számára pedig kutatási programok. „Megannyi feledésbe merült alak várja, hogy méltóképpen megemlékezzünk róla.” „Európai műveltséggel felszerelkezve legyünk magyar polgárok.” „Ha

mi nem állunk ki magunkért, az emlékezeti harcban is vesztesek maradunk.” „Anélkül is okkal lehetünk büszkék őseink teljesítményére, hogy sosem volt rokonságokat találnánk ki vagy álmodnánk magunknak.” „A meghódolás az identitás elvesztésével jár. (...) Akik megintogtak, vazallusként előbb-utóbb elvesztették a birtokaikat.”

A második halmazba azokat a kérdéseket írtam ki, amelyek a hivatásos szakmabelieket és magyar honfitársaikat egyaránt foglalkoztatják. Miért? Miért emlékezünk megannyi szomorú eseményre? Nemzeti ünnepeink miért a gyásznapok? – kérdezzük szinte naponta magunktól. „Mert a mi történelmünk ez, ezt hozták össze, ezt hagyták ránk az elődeink, s nekünk ezekkel kell számot vetnünk, ezekből kell építkeznünk, ezeknek a tanulságait és a sok kudarc közepette felmutatott helytállás példáit kell felmutatnunk ahhoz, hogy valahogy ügyesebben alakítsuk a jelenünket és jövőnket.” „Szigetvár (...) felkerült a világtörténelmi jelentőségű helynevek listájára.”

Megérte? – kérdezzük. Hogyan tovább, és kell-e nekünk egyáltalán a bölcsészettudomány? „A bölcsészet mint a kultúra őrzője, értelmezője és termelője az egyik legfontosabb eszköz a társadalom mentális egészségének és önazonosságának megőrzéséhez.” Vajon ennek tükrében is érvényes a kérdés? Aztán. Mi vezetett Trianonhoz? „A török hódoltság bontotta meg a Kárpát-medence addigi etnikai arányait, s ez az etnikai átrendeződés vezetett el végül Trianonhoz.” És az irtózatos túlerő – hangsúlyozza újra és újra, a sokat emlegetett önvád, felelősségvárás, bűnbak és azok együttese helyett.

A harmadik halmazba azokat az okfejtéseket helyeztem, ahol tetten érni véltem a történész „trükkjét”, technikáját, filozófiáját. Honnan ez az eszményi pontosság és ügyesség a kérdésfeltevés és a válaszkeresés útvesztőiben

egyaránt? Hogy lehetséges az, hogy mindig mást mond/ír, mint amit korábban hallottunk, mint ami benne volt a levegőben, mint amire számítottunk? Ha a jeles tudósra nézve nem hatna bántásként, azt mondanám: a technikája a „búsulás”. Tud, mint a tudós, érez, mint a művész, és nyitott, nyugtalan kereső, mint a hívő teremtmény. (Lásd az R. Várkonyi Ágnesről írott megemlékezésben olvashatók: „A történetírás összetett munka: egyszerre mesterség, tudomány és művészet.”) Ennek a szédületesen egyensúlyozó „technikának” az illusztrálására a könyv 268 oldalát ide kellene idézni.

A részben a „főigazgatói reprezentációs kötelezettségek” következtében keletkezett írások voltaképpen a magyarság – szerényen számolva – elmúlt fél évszázadának történelmébe nyújtanak olyan bepillantást, amely megtisztító élményként hat. Sok-sok hamis, felesleges „tehertől” megszabadít, és a történettudomány, identitásunk, önképünk, jelenünk és jövőnk szempontjából is egészen pozitív és gyümölcsöző kutatási eredményeivel jutalmaz meg.

Fodor Pál történészzenész. Így. Hangszer. Úgy beszél, ír egy témáról, korszakról, úgy pengget egy húrt, hogy közben a hangszer egésze megszólal. Stílusa a harmónia. Aki azt gondolná, hogy ez a harmonikus rend holmi naiv illúzió, mítoszba rejtőzés, aligha tudja: a zene a feszültség maga. Hogy hallásunk olykor-olykor szelídnek hallja ezt a szívnek, észnek, embernek túladagolt feszültséget, ennyi igazságosság engedtesék nekünk meg.

A negyedik halmazzal kapcsolatosan tartozom még egy mondattal. E halmaz jegyzetei, Tisztelt Olvasó, Önt illetik meg. Ha nagyszerű, felemelő tudományos hírekre vágyott: Fodor Pál könyvének az elolvasása révén álmai itt és most teljesülhetnek.

Iancu Laura